

* अमृतधारेतील अमृत-तरंग *

(पावसनिवासी परमपूज्य श्री स्वामी स्वरूपानंद यांच्या 'अमृतधारा' भावविलासावरील संपादन)

अमृताचिया सागरीं । जे लाभे सामर्थ्याची थोरी ।

ते चि दे अमृत लहरी । चुळी घेतलेया ॥

(ज्ञा.अ. १२/२६)

श्रीस्वामींच्या अमृतमय अंतःकरणरूपी परमगहन संतुप्त सागरात भावांदोलन झाल्यावर पृष्ठभागावर जे दृश्य स्वरूपात तरंग उमटले व त्यामुळे जे अमृतबिन्दू ओसंडले त्यांनी धारण केलेले शब्द वा काव्य स्वरूप म्हणजे या अमृतधारा होत.

या अमृतधारेचा बारकाईने अभ्यास केला तर 'मुमुक्षु' ते 'मुक्त' या संपूर्ण साधकीय जीवनप्रवासाचे वर्णन त्यांत आढळेल. त्या अनुषंगाने अमृतधारेतील एकूण १६२ साक्यांपैकी या केवळ ८४ साक्या मूळ क्रम बदलून गुंफल्या आहेत.

दुर्बोध भाषेतील कुठलेही संदर्भ वा पाल्हाळ न लावता परमार्थसाधनेतील साररूप चिंतन या साकीसूत्रांत आढळते. अमृतधारेतील साक्यांवर आपल्या मतीने भाष्य करण्यापेक्षा वाचक-साधकाच्या भावानुसार, त्याच्या साधनेतील अवस्थेनुसार त्याची गहनता, महत्त्व साधकांस जाणवेल आणि त्याच्या अंतस्थास स्पर्शान्दोलित करून पुढील मार्गक्रमणास दिशा अन् बळ देईल व अंती अमृतत्वाचा अनुभव देईल.

अमृत हे स्वयंसिद्ध आहे, ते कुठलेही मिश्रणाने तयार करता येत नाही तसेच त्याच्या प्रत्येक बिन्दूत तेच संपूर्ण सामर्थ्य बाळगून असते. अमृतधारेच्या उगमात, धारेत व त्या धारेचा शेवटचा बिन्दू हे प्रत्येक शुद्ध अमृतच नव्हे काय!

श्रीसद्गुरु कृपांकितांस याच्या भावपूर्ण मननात अमृत-तरंगांवर क्रीडा केल्याचा आनंद खचितच मिळेल!

-- सुदेश (१६ एप्रिल २०१६)

ॐ

असतो मा सद्गमय ।
तमसो मा ज्योतिर्गमय ।
मृत्योर्माऽमृतं गमय ।

‘असतो मा सद्गमय’ उपनिषद्वाणी दर्शवि ऋषिची
निज-उन्नतिची स्वाभाविक जी वृत्ति जीवमात्राची ॥

‘सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म’ प्रत्यय ऋषिवर्यांचा
उपनिषद्मिषे करि दुंदुभिरव शाश्वत आत्मसुखाचा ॥

निजानन्दानिर्भरा मुनीची वृत्ति साक्ष दे अजुनी
जरी उपनिषत्कालिं रंगली ‘हाऽऽउ हाऽऽउ’ म्हणुनी ॥

ॐ तत् सत् साम्राज्य आपुलें तीन पाउलें प्रांत
क्षणीं तयांनी परी व्यापिलें लोक-त्रय-निभ्रांत ॥

पुण्य-पत्तनीं श्रीसद्गुरूनीं पथ-दर्शी होऊन
‘ॐ तत्त्वं सोऽहं सः’ श्रुतिची दाखविली मज खूण ॥

आदिनाथ मत्स्येंद्र गोरख श्रीगहिनी निवृत्ति
ज्ञानदेव देवचूडामणी गुण्डारख्यादि महंतीं ॥

अनुभवली सद्विद्या ही गुरू-परंपरा सांगितली
शतानुशतक प्रत्यक्ष जशी पुढतीं चालत आली ॥

म्हणति आणि ते ‘कोण कुणाचा करी येथ उद्धार
स्वयें कष्टल्यावीण का होतो कोठें आत्मोद्धार’ ॥

त्याच खुणेनें तन्मयतेनें आक्रमितां सत्पंथ
प्रमाण अंतःकरण, तत्त्वतां लागे प्रांत अनन्त! ॥

पाहिं सर्वथा श्रद्धाहीना नाहीं येथें सोय
काय चंद्रिका बका दीपिका वा जात्यंधा होय! ॥

ध्येय असावें सुदूर कीं जें कधीं न हातीं यावें
जीवेंभावें मात्र तयाच्या प्रकाशांत चालावें ॥

प्रकाशांत चालतां चालतां चालणे चि विसरावें
भावातीत स्वभावसहज ध्येयीं तन्मय व्हावें ॥

तन्मय होतां कुठली बोली ती द्वैताद्वैताची
स्वानुभवाविण कोण जाणता स्व-संवेद्यता त्याची ॥

आठव नाठव नुरे स्वभावें स्फुरे एकलें एक
किंबहुना ही पुरे वर्णना स्व-स्थ होई नावेक! ॥

प्रसन्नमन सहजासन सु-वसन अर्धोन्मीलित नेत्र
स्व-स्थ अन्तरीं तत्पद-चिंतन कोण करी दिन-रात्र ॥

मायिक नश्वर विषयसुखास्तव माजविले बडिवारें
आत्म-देव अव्हेरुनि आम्ही देहाचे देव्हारे ॥

‘न जातु कामः शाम्यति कामानामुपभोगेन’ इति
नृपति-ययाति-प्रचीत कथिते दशसहस्रवर्षान्तीं ॥

कामः क्रोधस्तथा लोभ हे नरकद्वार त्रि-विध
सार्थ वचन गीतेत सांगतो पार्थसखा गोविंद ॥

असो, सकळ जन तो काळाच्या पडतो भक्ष्य-स्थानीं
मात्र एकला अमर जाहला जगांत आत्म-ज्ञानी! ॥

ऐक मात ही सदैव पाहीं मी दिक्कालातीत
आज ना उद्यां जरि नश्वर हा देह मिळे मार्तींत ॥

विनाश म्हणजे पुनर्जन्म अन् जन्मासंगें नाश
असा चक्रनेमिक्रम चालें जोंवरि माया-पाश ॥

मृत्यु पावणें पुनः जन्मणे हा मायेस्तव भास
असें व्यापुनी अणुअणूंतुनी मींच अखिल जगतास ॥

स्वानुभवाविण वेदान्ताची पोपटपंची वायां
स्वप्नी अमृता पिउनि कुणाची अमर जाहली काया ॥

परोपदेशे पांडित्याचा प्रकर्ष बहु दाखविती
स्वयें आचरूं जातां बसते धारण पांचावरतीं ॥

वेदान्ताच्या थोतांडाची पाठीवरतीं झूल
घालुनी तदा होतो सजलों तुंदिल नंदीबैल ॥

गळ्यांत खुळखुळ वाजत होते विषयांचे घुंगूर
पिटुनि ढोलकी 'हलिव मुंडकी' म्हणे मीपणा थोर ॥

ढुम् ढुम् ढुम् शब्दाच्या नादें ढोंग-ढोलकीसंगे
सांगे तैशीं टाकित होतो पाउलें पुढें-मार्गें ॥

ढोल फोडिला झूल-घुंगुरां दिलें झुगारुनि दूर
'सोहं-भावें' उडी घेतली अनन्तांत चौखूर ॥

सदैव मातें जागवितें निज-जीवन तत्त्वज्ञान
न कां स्वभावे त्वास्तव व्हावे सर्वस्वाचें दान ॥

हवे कराया जीवेभावे सर्वस्वाचें दान
तन-मन-धन-गृह-सुत-दारादिक आणिक पंच-प्राण ॥

उघडा नेत्रे पहा चरित्रे इतिहासहि तो वाचा
संभवला का विनाश कोणा प्रामाणिक जीवाचा ॥

कोड जिवाचें परमात्म्याचें नित्य दिसावे पाय
अनन्य होणें ह्याविण नेणें भलता सुलभ उपाय ॥

अनन्यभावे कड्यावरुनी जें उडी घेतली खालीं
भक्त-वत्सला माउली मला फुलासारखी झेली ॥

सद्भक्ताची सदा वाहणें भगवंतानें चिंता
तो चि तयाचा पथ-दर्शि तथा रक्षिता समुद्धर्ता ॥

असे सहज परी सोऽहंभावे करीं सतत अभ्यास
हीच साधना जोंवरी न तो झाला मोह-निरास ॥

यावत् सावध तावत् सोऽहं-स्मरण अखंडित जाण
अढळ भाव सर्वथा असो मग जावो राहो प्राण! ॥

अखंड अभ्यासाविण साध्य न ती समता चित्ताची
असे सुकर का समशेरीच्या कसरत धारेवरची ॥

समता सुटतां श्रद्धापूर्वक सत्वर करूणा भाक
जगन्माउली एकली भली देईल तुला हाक ॥

राखील जवें तो करुणेचा कार्नीं पडतां बोल
येउनी स्वये ती सुनिश्चयें तव चित्ताचा तोल ॥

सदा अबाधित सिद्धान्त असा असो पुण्य वा पाप
पुरेपूर तें पदरीं पडतें कर्म-फलाचें माप ॥

यदृच्छेविना हालत नाही वृक्षाचेंही पान
उगाच कां वाहसी मानवा वाउगाच अभिमान ॥

परिस्थितीशीं झुंज खेळतां खर्चीं पडले प्राण
तरी न तुजविण अन्य स्थलिं मन-बुद्धी ठेवूं गहाण! ॥

सदैव साक्षात् तीं जगदम्बा असतां मज सांवरिती
होत अवनति तरी मागुतीं निश्चित येइन वरतीं ॥

धांव घेइं तत्क्षणीं ठेवुनी भाव पावनीं चरणीं
कां विलंब लावील अंबिका भाविकासि उद्धरणीं ॥

वार चोरटे करूं पाहती षड्रिपु वारंवार
परी तीक्षणतर माझ्या सोऽहं-तलवारीची धार ॥

सावधान मन करि रात्रं-दिन सोऽहं-मंत्रजपातें
अवन करी तें अखंड फिरतें तलवारीचें पातें ॥

सावधमनसा अखंड परिसा हें सोऽहं-संगीत
जागृतचित्तें सुखेनैव जा गान-सुधा सेवीत ॥

स्वरूपानुसंधान सर्वदा धर्म जगाचा एक
हवा कळाया तरी पहावा नित्यानित्य-विवेक ॥

कोमल अन्तःकरण आमुचें जणूं फुलाहुनि फूल
परि वज्राहुनि कठिण लागतां मोहाची चाहूल ॥

निज-मातेसारिखी लेखितों सदा पर-स्त्री देखा
असो कुणी सुंदरा अप्सरा किंवा ते शूर्पणखा ॥

‘मी मी’ म्हणसी परी जाणसी काय खरा ‘मी’ कोण
असें ‘काय’ मी ‘मन’ ‘बुद्धी’ वा ‘प्राण’? पहा निरखोन ॥

प्राण बुद्धि मन काया माझीं परि मी त्यांचा नाहीं
तींहि नव्हती माझीं कैसे लीला-कौतुक पाहीं! ॥

मी-माझे भ्रांतीचे ओझें उतर खालतीं आधीं
तरिच तत्वतां क्षणांत हाता येते सहज-समाधि ॥

सहज-समाधि संतत सार्धीं न लगे साधन अन्य
सुटुनी आधि-व्याधि-उपाधि होतें जीवन धन्य ॥

भलें दिलें निज-पद जगदंबे मज अक्षय अविभाज्य
मी आत्म-बलें आज जिंकिलें लोकत्रय-साम्राज्य! ॥

निधान सन्निध परि घोर तमीं इतस्ततः भ्रमलों मी
ज्ञान-किरण-दर्शनें अतां सत्प्रकाश अन्तर्यामीं ॥

हा तों अनुभव मायोद्भव सुख-दुःख-दन्द्र अनित्य
मात्र एकला सर्वव्यापी आत्मा शाश्वत सत्य ॥

सुमन-तति द्रुम-लता डोलती ध्याती सोऽहं सोऽहम्
मी हि तयांसंगतीं नाचतों गातों सोऽहं सोऽहम् ॥

संतत संगे सोऽहं जिवलग सांगे मज गुज गोष्ठी
चिर-सुखद असा सखा न दुसरा जरी धुंडिली सृष्टी ॥

औटपीठीं करि चम्चम् सोऽहं-तारा तेजःपुंज
तेजें सहजें जाण लोपला माया-ममता-फुंज ॥

प्रसन्न होतां माता हाता चढलें सोऽहं-सार
हवा कशाला मला अतां हा वृथा शास्त्र-संभार! ॥

अन्तरांतुनी सहज-ध्वनि तो निघतो सोऽहं-सोऽहम्
विनाश्रवण ऐकतां तोषतो माझा आत्माराम ॥

राम जमारा जप करता है सोऽहं सोऽहं ॐ
पहा कसा तो होतो आहे व्यामोहाचा होम! ॥

विनावैखरी होत अंतरी सोऽहं शब्दोच्चार
सहज-भजन-अभ्यसन जंव नसे अद्वैती व्यापार ॥

गूढ न कांहीं येथ सर्वथा उघड अर्थ वाक्याचा
जाण चराचरिं भरुनि राहिलों मीच एकला साचा ॥

संकल्पास्तव तो संभवतो भूतांचा आभास
निःसंकल्पीं मीच मी स्वयें सांगे विश्व-निवास ॥

चित्-शक्तीचा गभीर सागर जगत्-रूप हा फेन
मी स्वानुभवे सत्य नित्य ह्या तत्वज्ञानिं जगेन ॥

आला अनुभव देव तूं तसा भक्त हि तूं स्वयमेव
लीला-लाघव हें अपूर्व तव पाहे तो चि स-दैव ॥

मी-तूपण अस्तवले आले साधनेस पूर्णत्व
कणकणांत कोंदले एकले एक नित्य सत्त्व ॥

आत्मतृप्त जीं ऐशा रीती होती निस्त्रैगुण्य
असोत नारी-नर अक्षरशः संसारी तीं धन्य ॥

सुहास्य-वदन प्रसन्नदर्शन निर्मल अन्तःकरण
मित मधु भाषण शुद्ध मन तथा सदैव सत्याचरण ॥

एवं षड्विध सज्जन-लक्षण अंगिं बाणतां पूर्ण
होतो वश परमेश वाहतों जगदंबेची आण ॥

सदैव मार्गी चालत असतां मजला देतो हात
उठतां बसतां उभा पाठीशीं त्रैलोक्याचा नाथ ॥

अखंड-जागृत संतांघरचा कैसा अजब तमाशा
हवा कळाया तरी जावया लागे त्यांच्या वंशा ॥

वृत्ति अचुंबित जर्धीं रंगली जगदंबेच्या नामीं
पुण्य-पाप-संबंध संपुनी नित्य पुनीत तदा मी ॥

नसानसांतुनि तें संतांचे नाचे अस्सल रक्त
जाण साजणी आजपासुनि आम्ही जीवन्मुक्त ॥

मजसी ह्या जगद्-रंगभूमीवर जसें दिलें त्वां सोंग
करीन संपादणी तशी मी राहुनिया निःसंग ॥

चाड भुक्तिची नाहिं जीवाला मुक्तिचें हि ना कोड
जगन्माउली दे अखंड तव भक्ति-सुखाची जोड ॥

निढळावरतीं नीट लाउनि आत्म-स्मृतिची तीट
भक्ति-सुखाचा मुखीं घालिते साखरघांस अवीट ॥

अगाध अनुपम अगम्य महिमा माझ्या जगदंबेचा
अनुभवितां मति-गति हि कुंठिता काय पाड शब्दांचा ॥

माते, त्वद्गुण-गानीं वाणी श्रुती कीर्तन-श्रवणीं
रूपीं लोचन सहितबुद्धिमन चित्त गुंतलें ध्यानीं ॥

जगीं जन्मुनि जगदंबेचे दास होउनी राहूं
विश्व-बांधवासहित सर्वदा भक्ति-सुधा-रस सेवूं ॥

स्थैर्य प्रज्ञेप्रति त्वत्कृपें पूर्ण तपस्या झाली
त्वदाज्ञेस अनुसरून आतां ठेवुं लेखनी खालीं ॥

जगन्माउली, आज्ञा होतां, ती पुनरपि उचलूंच ।
भक्त होउनी त्वद्-यशोध्वजा, जगीं उभारूं उंच! ॥

* * * * *

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥